

Ilok, dvor knezova Iločkih, rezultati istraživanja 2005.

Ilok, Castle of the Dukes of Ilok, 2005 Excavation Results

Prethodno priopćenje / Preliminary report

Željko Tomičić
Marko Dizdar
Bartul Šiljeg
Hrvoje Kalafatić
Kristina Jelinčić

Primljeno/Received: 15. 1. 2006.
Prihvaćeno/Accepted: 22. 2. 2006.

Sustavna arheološka istraživanja u Iloku provode se već pet godina na sjevernom dijelu kasnosrednjovjekovnog dvora knezova Iločkih. Iskopavanja su obuhvatila prostor sjeverno od palasa knezova Iločkih, s namjerom definiranja svojstava potpornja na vanjskom zidu. Osim kontrafora istražene su i druge strukture: barokni zidovi te novovjeka kanalizacije koje su prije registrirane. Također, istražen je i kontrolni profil između sondi istraživanja 2001. i 2002. godine. Unutar sjevernoga krila istražen je dio koji se nalazio ispod kontrolnog profila te je potvrdio prije utvrđenu stratigrafiju. Istraživanja su upotpunila sliku otprije istraženih struktura. U slojevima je pronađeno pokretnih nalaza iz prapovijesti, antike, srednjega te novog vijeka.

Ključne riječi: Ilok, knezovi Iločki, kasni srednji vijek, gotika, antika, prapovijest
Key words: Ilok, Dukes of Ilok, Late Middle Ages, Gothic period, Antiquity, Prehistory

Istraživanja, provedena u razdoblju od 2001. do 2004. godine, potvrdila su postojanje ostataka sjevernoga krila dvora knezova Iločkih (Tomičić et al. 2005, 9-13). U njima su istraženi glavni dijelovi sjevernoga krila: središnja dvorana s dva stupa, manja prostorija u sredini i zapadna prostorija, u kojoj su tijekom istraživanja u 2003. godini evidentirani tragovi eksplozija (Tomičić 2003, 138). Također su otkriveni i potpornji na sjevernoj i zapadnoj strani palasa. Istraživanja u 2005. godini imala su cilj jasnije definirati pojedine detalje, bitne za bolje razumijevanje ostataka sjevernoga krila¹. Istražen je sjeverni dio prema Dunavu te profil koji je ostao između površina istraženih 2001. i 2002. godine. Istražena je površina od 226 m².

Na sjeveru, izvan palasa, pokušalo se odrediti dužinu i broj kontrafora te vidjeti kako su određeni odnosi sjeverozapadnoga kuta krila i potporanja na tom kutu prema bedemima utvrđenja Gornjega grada. Krajevi potporanja nisu očuvani na dubini iskopa od oko 2 m, ali se može utvrditi da su na toj razini oni značajno uništeni, jer na dva su vidljive veće odvaljene gromade. Zapadni potporanj (Sl. 2) na sjevernom zidu palasa pokazuje jednu raniju fazu izgradnje, koja je možda u vezi sa zidom što leži ispod zida iz 19. stoljeća, otkrivenog 2003. i 2004. godine (Tomičić et al. 2004, 9). Zapadno usmjeren potporanj na uglu palasa nije u kontaktu s bedemima Gornjega grada. Dio većeg zida, koji se vidio iz profila istraživanja iz 2003. godine, pokazao se kao urušeni dio potpornja.

Sl. 1 Istraženi dio središnje prostorije 2005. godine sa ostacima ciglenog poda, vapnenice i recentnog zida

Fig. 1. Investigated part of the middle room in 2005 with remains of brick floor, limekiln and recent wall

¹ Istraživanja je petu godinu za redom provodila ekipa Instituta za arheologiju pod vodstvom prof. dr. sc. Ž. Tomičića. Iskopavanja su obavljena u razdoblju od 12. rujna do 6. listopada 2005. U istraživanjima su, uz voditelja istraživanja, sudjelovali asistenti Instituta za arheologiju: dr. sc. Marko Dizdar, mr. sc. Bartul Šiljeg, Hrvoje Kalafatić, znanstveni novak te stručne suradnice – dokumentaristice: Kristina Jelinčić i Nela Kovačević. U iskopavanjima su sudjelovale diplomirane arheologinje: Kristina Turkalj, Katarina Botić i Maja Bunčić te studentice Odsjeka za arheologiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu: Janja Mavrović i Maja Grgurić.

Sl. 2. Sjeverni potpornjak na zapadnom zidu i kosina između dvaju potpornjaka

Fig. 2. North supporting pier on western wall and the inclination between two supporting piers

Slojevi nasipavanja kod sjeverozapadnog kuta palaša (Sl. 2) su različiti od onih na ostalom dijelu sjevernoga krila te ukazuju na drukčiju osnovu i tijek razvoja nakon uništenja. Pretpostavljeni ulaz u grad na tome mjestu ostaje najprihvatljivije objašnjenje na ovom stupnju istraženosti. U slojevima u tom kutu je manje šute, a više lesa i organskih ostataka. U slojevima se nailazilo na pokretne nalaze iz različitih razdoblja (lule, prapovijesna keramika), pa pretpostavljamo da su originalni slojevi poremećeni novovjekim premetanjem materijala.

Na zapadnom potpornju sjevernog zida nalazi se recentniji zid, vjerojatno iz 19. stoljeća koji završava vratima, a čiji se nastavak očekuje u neistraženom dijelu sadašnjeg platoa prema Dunavu. Zid je moguće u vezi sa sanitarnim čvorom, otkrivenim u istraživanjima 2004. godine te zidom koji je povezan s baroknim podrumom u sjeveroistočnom kutu palaša, a u ovim istraživanjima je otkriven njegov nastavak sve do najzapadnijeg potpornja na sjevernom zidu. Taj je zid je zidan opekom i lesom, a presječen je ukopima za recentne kanalizacije koje su središnjom dvoranom sjevernoga krila izlazile prema padinama platoa. Stariji kanalizacijski odvođi su izrađeni od keramičkih cijevi, a najmlađa kanalizacija je kanal obzidan opekom u koji su položene betonske cijevi. Petnaestak metara od sjeverozapadnoga kuta prema Dunavu, plitko ispod površine, otkrivena su dva zida zidana opekom i siromašnom žbukom te ih treba vezati uz recentnije zidove.

Slojevi na platou ispred središnje dvorane sjevernoga krila sastojali su se od šute, a u njima se nailazilo pokretnog materijala iz svih razdoblja (prapovijesna, antička, srednjovjekovna i novovjeka keramika, balzamariji, lucerne, pozlaćene kosti, pećnjaci, koplja, lule itd.).

U jami uz potporanj, koji se nastavlja na unutrašnji zid istočnoga krila palaša, nađeni su ostaci dviju rokokokaljevih peći. Ostaci dijelova peći bijele i tirkizne boje ukrašeni su girlandama i medaljonima. Također su

pronađeni metalni dijelovi i dijelovi unutrašnje konstrukcije peći od romboidnih i trokutnih opeka. Peći bi predstavljale inventar dvorca krajem 18. stoljeća te su važan nalaz za bolje razumijevanje načina življenja u dvorcu u novom vijeku.

Nije otkriven potporanj koji bi trebalo očekivati po sredini sjevernoga krila te se vjerojatno nalazi ispod kontrolnog profila ili je tako uništen da se ne vidi na trenutnoj razini istraženosti.

Istraživanje unutar sjevernoga krila (Sl. 1 i 3) potvrdilo je prije utvrđenu stratigrafiju u središnjoj dvorani (Tomičić 2003, 138; Tomičić et al. 2004, 140). Ispod recentnog nasipa pojavio se sloj šute nastao razgradnjom dvorca u 17. stoljeću, nakon oslobođenja od Turaka (Tomičić 2004, 148). Izvađeni materijal je poslužio za izgradnju tvrđave Petrovaradin.

U sloju su nađeni ostaci novovjeka keramike, veća količina crnih kaljevih pećnjaka, projektili i lule. Sloj debljine do jednog metra nalazio se na sloju paljevine i sitnije žbuke. Sloj paljevine i žbuke (Sl. 3) nastao je u razdoblju od turskog osvajanja i djelomičnog uništenja sjevernoga krila, pa do oslobođenja i razgradnje dijela dvorca. Naime, on se nalazi na ostacima pod središnje dvorane, ali i na već uništenim dvoranskim stupovima. Upravo to nas navodi na zaključak da je sjeverno krilo značajno uništeno već pri turskom osvajanju. U sloju paljevine pronađeno je veći broj željeznih predmeta (brave, čavli, šarke), novac iz 16. stoljeća, turska keramika, gotički pećnjaci, manji olovni i veći željezni projektili, gotički profiliran dio portala (Sl. 4). Cijeli sloj je pregledan detektorom metala te je na taj način otkriven veći broj olovne tanadi, dva cijela novca te dio od trećega. Pod dvorane se sastoji od pravokutnih opeka polegnutih u vapneni mort (Sl. 1).

U južnom dijelu istražene površine otkrivena je vapnenica (Sl. 1) koja je presjekla slojeve šute i sam pod. Ona je vjerojatno istodobna vapnenici, otkrivenoj

Sl. 3. Paljevinski sloj i dio gotičkog portala

Fig. 3. Burned layer and a part of a gothic portal

Sl. 4. Dio luka gotičkog portala

Fig. 4. A part of an arch of the gothic portal

u istraživanjima 2002. godine, a korištena je u doba obnove dvorca knezova Odescalchi (Horvat 2002, 200). Vapnenica je djelomice uništena recentnim zidom koji je upropastio njezinu sjeveroistočnu polovicu. Zid je građen od opeka i cementne žbuke te je dio ostao neizvađen, jer bi se vadenjem uništio pod ispod njega.

Utvrđeno je također da pregradni zid središnje dvorane leži na temelju od kamena, čija se temeljna stopa vidi na udaljenosti od 20-ak cm od zida. Za sve pregradne zidove sjevernoga krila korišteni su temelji od kamena. Utvrđeno je postojanje ukopa za temelj vanjskog zida sjevernoga krila te za temelj istočnog stupa u središnjoj dvorani.

Nastavak istraživanja bit će usmjeren na definiranje unutrašnjeg zida sjevernoga krila, spojeva sjevernoga krila s gotičkim ostacima ispod baroknog dvorca knezova Odescalchi te razine unutrašnjeg dvorišta.

Literatura

- Horvat, Z. 2002, Analiza srednjovjekovne faze gradnje dvorca Odescalchi, PrilInstArheolZagreb 19, Zagreb, 195-212.
- Ložnjak Dizdar, D. 2004, Odnos daljske i bosutske grupe na prostoru hrvatskog Podunavlja početkom starijega željeznog doba, PrilInstArheolZagreb 21, Zagreb, 19-35.
- Tomičić, Ž. 2003, Na tragu srednjovjekovnog dvorca knezova Iločkih (Újlaki), PrilInstArheolZagreb 20, Zagreb, 131-150.
- Tomičić, Ž. 2004, Regensburg - Budim - Ilok, Kasnosrednjovjekovni pećnjaci iz dvorca knezova Iločkih dokaz sveza Iloka i Europe, PrilInstArheolZagreb 21, Zagreb, 143-176.
- Tomičić, Ž., Dizdar M., Šiljeg B., Ložnjak Dizdar D., 2004, Dvor knezova Iločkih. Rezultati istraživanja godine 2003., ObavijestiHAD XXXVI/1, Zagreb, 134-145.
- Tomičić, Ž., Dizdar M., Šiljeg B., Ložnjak Dizdar D., 2005, Ilok-Dvor knezova Iločkih. Rezultati istraživanja 2004., AIA 1/2005, Zagreb, 9-13.

Summary

The excavations conducted in 2005 are a follow-up of systematic archaeological excavations that began in 2001. It was determined that the supporting piers in the northern wall cannot be fully defined at this stage of excavations. Large parts of the unearthed piers broke off and were found beneath the pier base slightly moved. The wall discovered along with the baroque cellar in 2001 in the north-eastern corner of the Palace is oriented toward the west, slightly declining to the north, up to the furthest western pier on the northern wall. In the investigated area, a modern sewage system was unearthed, cut through the baroque wall. Next to the eastern pier in the northern wing a pit was discovered containing the remains of two rococo tiled stoves. The remains show that they were decorated with reliefs

of festoons and medallions. The stratigraphy of the excavations from 2002 and 2003 was confirmed in the central hall of the northern wing. After recent layers, a layer of rubble was found, which resulted from the demolition of the fortification at the end of the seventeenth century. Below it there was a burned layer with smaller rubble that emerged after conquest by the Ottomans and destruction of the Palace in the seventeenth century. The layer was rich with iron artefacts (locks, nails, projectiles). With a metal detector, several lead and iron projectiles were found along with two coins (one of them from the sixteenth century) and a partly preserved coin sample. Among the moveable goods ceramic fragments were found from all periods: a balsamarium, a lucerne, medieval spears, bone fragments painted gold, bolts (veretons), Gothic and modern historical stove-tiles, coins (from the fourteenth century), pipes, stone, iron and lead projectiles.